

A CSENDŐRSÉG A HÁBORÚ UTÁN

1. A KOMMUNIZMUS ALATT

Csendőrüldözés

A szovjet hadsereg katonáival a Moszkvába emigrált vagy kiadott kommunisták egyik csoportja is benyomult Magyarországra. Ennek tagjai elvtársaikból, valamint a politikai foglyok, internálótáborok és gettók szélsőséges elemeiből helyi csoportokat szerveztek. Vörös csillagos orosz tábori sapkájukkal és polgári ruhájukra csatolt derékszíjukkal félhivatalos közegeknek látszottak. Csoportos fellépésük miatt senki sem mert vagy tudott rendelkezéseiknek ellenszegülni. Bosszújuktól vezetve valóságos hajtóvadászatot rendeztek a csendőrök ellen. Az elfogottakat a szovjet katonai parancsnokságoknak adták át vagy a bámécszkodók szeme láttára azonnal "népítéletet" tartottak felettük. Így akasztották fel 1945 januárjában a Hősök-terén lévő lámpavasakra azt a négy egyenruhás sebesült csendőrt is, akik a harcokból menekülve az Andrássy úton kötözőhely után néztek.

Ismerős helyen még 1947-ben is veszélyes volt csendőrnek kimenni az utcára vagy meghúzódni családja körében. A feljelentésen kívül tartani kellett a hetente kétszer-háromszor megismétlődő razzitától is. Ezt előbb a "magyar Néphadsereg" katonái tartották. Összefogdostak mindenkit, akinek a testülettel bármilyen kapcsolata volt. A katonaságnak ezt a szerepét később a "demokratikus rendőrség" vette át. Ezért az óvatosabbak csendőr voltukat elhallgatták vagy hamis papírokat szerezve ismeretlen helyen igyekeztek beleilleszkedni a pillanatnyi helyzetbe. A legtöbb csendőr vidéken, gazdasági munkával próbálkozott. *Madacsay Béla* csendőr százados például — a

Budapesten kiadott "Ország-Világ" című képes hetilap szerint — tíz éven át álnéven egy mezőgazdaságban dolgozott. Az 1956-os szabadságharc után, hogy a börtönt elkerülje, felesége tizenhárom éven át bújtatta a gyömrői házuk egyik szobája alá ássott veremben.¹ Madacsayt mégis elfogták és ismeretlen körülmények között hamarosan meghalt. A Pesten meghúzódók kisebb vállalatokhoz mentek, ahol nem kívántak tőlük politikai igazolást. Persze ezek a legnehezebb vagy legrosszabbul fizetett állások voltak. A csendőrök nehéz sorsukat csak ideiglenesnek tekintették, mert voltak olyan hírek, hogy a kiszáradapárt uralomrajutása esetén visszaállítja a testületet. Mások a miniszterrel lett csendőr felügyelőtől várták a testület sorsának igazságos rendezését.

A Csendőrség feloszlására vonatkozó rendelet kihirdetése után megkezdődött a testület tagjainak személy szerinti felelősségre vonása. A Csendőrségi Zsebkönyv és a Különleges Igazoló Bizottság névjegyzéke alapján fogdosták össze azokat a csendőröket, akik ellen feljelentés vagy mondvacsinált kifogás merült fel. Voltak olyanok, akiket a belügyminisztériumban igazolásuk közben tartóztattak le. A volt csendőröket a "néphadsereg"-nél és a "demokratikus rendőrség"-nél is körözték. Fontos szerepet játszottak még a csendőrök összeszedésében a kommunista vagy szociáldemokrata párt megbízottai, a "házbizalmiak" is. Ezek a ház lakóiról időnként jelentést tettek a politikai rendőrségnek.

Az angol és amerikai megszállás alatt lévő osztrák és német területen feltalálható "háborús bűnös" csendőrök összefogására a magyarországi származású *Himmler Márton* "amerikai ezredes" vállalkozott. Meg is bízták az "Office of Strategic Services" magyar osztályának vezetésével, amelynek főhadiszállása Ausztriában, Salzburgban volt. Ottani szerepléséről Himmler a következőket írta:

Mikor Jackson bíró és Donovan generális rám bízták, hogy...adjam ki az elfogatási parancsot mindazok ellen, akiket a magyar hatóságok kikértek, s rajtuk kívül mindazok ellen, akiket a szövetséges hatalmak által a háború alatt megszabott "háborús bűnökben" vétkesnek találok,...csatlakoztam Key generális kéréséhez és Donovan generális álláspontjához, hogy

Nürnberg helyett ítélkezzék a magyar hatóság felettük...

Ezért igyekeztem Jackson bírót s rajta keresztül Eisenhower főparancsnokot erre az elhatározásra bírni, mert úgy éreztem, hogy a magyar nemzetnek jussa van ítélkezni felettük.²

Himler szerint ő hatszáznyolcvan magyar "háborús bűnös" nevét tartalmazó listát kapott a budapesti kormánytól. Ebből mintegy háromezrényt adott át a magyar hatóságoknak. De azt már elfelejtette Himler megírni, hogy ezeken felül hány személyt szolgáltatott ki a saját elhatározása alapján.

Az erőszakkal hazaszállított és önként hazatelepülő csendőröket Hegyeshalmon nemzetiszínű zászlókkal feldíszített pályaudvar várta. A fogadtatás további részleteit az egyik önként hazatérő csendőrtiszt a következőképpen ismertette:

A demokrácia új hadseregének katonái nem a magyar testvért látták a hazatérő hadifoglyokban, hanem ellenséget. Minden vagonba három névjegyzék-úrlap került; honvédek, csendőrök, civilek számára.

Csendőrök kiszállni, sorakozó! Géppisztolyos örök fognak közre és a politikai rendőrségre kísérnek. Itt. N.M. volt felügyelőnket durván bántalmazzák. Kikérdezés után vonattal irány Komárom, az úgynevezett Igmándi-erőd. Sötét jövő áll előttünk. Itt bikacsekkel várnak az erőd mai urai...

Kilencünket kísérnek át egy sötét udvaron, géppisztolyos elől, hátul...Végre egy vasajtó mögé tuszkolnak. Az ör zseblámpával egy kis hordóra világít. Azt használja, akinek szüksége lesz rá — mondja. A földön egy-két centiméternyi szalma-töredék. A falon vérfreccsenések...³

A letartóztatott csendőröket előbb internálták (80-82. melléklet), majd később közülük sokat "népbíróság" elé állítottak. Legtöbbjüket el is ítélték.

Számtalan embert adtak ki Romániának és Csehszlovákiának anélkül, hogy erről a nyilvánosság valaha is értesült volna...1946 nyarán a politikusok mellett majdnem minden nap csendőrakasztás is volt a Gyűjtőben. Óriási tömeg jelenlétében végezték ki Ferenczy Lászlót, továbbá dr. Radó Endrét, Orendy Norbertet és úgyszólván százait a volt csendőröknek. Bűnös volt itt mindenki, aki kötelességet és parancsot teljesített a múltban.⁴

Azok a csendőrök, akik a deportálástól és a bírósági eljárásoktól megmenekültek, a "felszabadulás"-t követő években segédmunkásokként tudtak csak elhelyezkedni. Fizetésük a létminimum fenntartására szolgált, életük örök rettegés volt. Senki nem merté vállalni azt a kockázatot, hogy értelmi nivójukhoz méltó munkahelyre betegye őket, mert ez az 1950-es évek legveszélyesebb játéka volt.

A testület feloszlatása

Az 1944 végén Debrecenben megalakult úgynevezett "Ideiglenes Nemzeti Kormány" első ténykedései közé tartozott a Csendőrség könyörtelen felszámolása. A felelősségre vonást — szovjet nyomásra — a "Magyar Nemzeti Függetlenségi Front" határozta el. E szerint "a demokratikus pártok kiküldöttei úgy döntöttek, hogy a Csendőrséget, mint testületet, kollektíven teszik felelőssé az elkövetett háborús bűnökért és a Csendőrség tagjait nem fogják igazolni." Ebből a célból a kormány már 1945 márciusában megalkotta 1690/1945. M. E. számú rendeletét, amely "A volt csendőrségi személyek igazolásáról" szólt. (83. melléklet)

Ez a rendelet megállapította, hogy a Csendőrség a volt kormányok rendelkezéseit "maradéktalanul végrehajtotta" s ezzel a nép ellenségévé vált, ezért a testületet megszünteti és tagjait felelősségre vonja.

A volt csendőrségi személyek igazolására a belügyminisztérium keretében a kommunista, szociáldemokrata, kigazda és parasztpárt, valamint a szakszervezet küldötteiből "Különleges Igazoló Bizottság"-ot alakítottak, amelynek feladata a hozzá beérkezett ügyek elbírálása volt. Az öttagú igazoló bizottság állandó elnöke a kommunista párt küldötte volt. Mivel a szociáldemokrata-párti és a szakszervezeti küldött titkos megállapodás alapján a kommunista párttal szavazott, az igazolásoknál ez utóbbi álláspontja érvényesült.

A rendelet szerint a Különleges Igazoló Bizottság csak akkor igazolhatta a volt csendőrségi személyt, ha ez minden kétséget kizáró módon bebizonyította, hogy: 1. a szovjet hadsereg oldalán fegyverrel a kezében harcolt; 2. segítséget nyújtott az előző kormányok által politikai vagy faji okokból üldözött

egyéneknek; vagy 3. az előző kormányok intézkedéseivel ténylegesen szembefordult. Az igazolásra jelentkező egy harmincnégy pontból álló kérdőívet is kitöltött, amelyen azt is megkérdezték, hogy az előző rendszerben milyen újságokat olvasott.

Az igazoló bizottság elnöke — előbb *Csató Pál*, majd *Réti Károly* — a Magyar Közlöny című hivatalos lapban közölte az ország lakosságával, hogy kinek az ügyét fogja a belügyminisztériumban a kitűzött időben tárgyalni. Ezúttal felkérte mindazokat, "akik az eljárás alá vont személyek olyan magatartásáról vagy cselekedetéről tudnak, mely az igazolási eljárás szempontjából lényeges, a bizottság elnökének szóban vagy írásban jelentsék be." A kitűzött tárgyaláson személyes előadás céljából bárki megjelenhetett. A kihallgatások az igazolás alá vont egyén távollétében történtek, hogy a tanúk "befolyásolva" ne legyenek. A fenti felhívást a csendőr lakóhelyén és összes volt szolgálati helyén írásban vagy dobszóval szintén közzétették. A Csendőrségnél szolgálatot teljesített orvosok és állatorvosok is ez alá az igazolási eljárás alá tartoztak. Az 1939 szeptember 1 után özvegyen maradt csendőr-feleségnek is a fentiek alapján kellett igazolnia elhalt férje "demokratikus" magatartását, különben özvegyi nyugdíját elvesztette.⁵

Az önkéntesnek hirdetett igazolás alapján a.) összeállítottak egy névjegyzéket a Magyarországon élő volt csendőrségi személyekről, b.) a "nem igazolt" csendőröket kizárták a közalkalmazásból és c.) az igazolásra nem jelentkezettek a politikai rendőrség zaklatni kezdte, okokat keresve letartóztatásukra (84. melléklet).

Az 1945 őszén kezdődött eljárás még 1949 végéig sem fejeződött be. A csendőrök odaálltak a legszigorúbb igazoló bizottság elé is, ami a testület ártatlan voltát bizonyítja. Politikai okokból azonban a jelentkezetteknek csak egy százalékát igazolták.⁶

A csendőrségi igazolás főbb jellemvonásai a következők voltak: 1.) a Csendőrséget a törvények és rendeletek maradéktalan végrehajtásáért vonták felelősségre. Ezt az eljárást csak ezzel a testülettel szemben alkalmazták; 2.) Az igazolási eljárást pártemberekre bízta, ahol a vezető-szerepet a

kommunisták kapták. 3.) Visszaható hatállyal a csendőröket felelősségre vonták olyan ügyek nyomozásáért, amelyek az akkor érvényben lévő törvények és rendeletek szerint kötelességük közé tartoztak; 4.) A Csendőrség felállításáról szóló törvényt rendelettel törölték el, ami ellentétben áll a tételes joggal; 5.) A rendeletet az ideiglenes kormányelnök — egy m. kir. (honvéd) tábornok — adta ki, akinek közellátási minisztere előzőleg a Csendőrség felügyelője volt; 6.) A Csendőrség felelősségre vonására vonatkozó rendelkezés híven tükrözte Sztálin elgondolását, aki Winston S. Churchill *Closing the Ring* című könyve szerint Teheránban azt javasolta szövetségeseinek, hogy a fegyverletétel után irtsanak ki ötvenezer német tisztet. A szovjet diktátornak minden kedvében járó amerikai elnök ezt a számot negyvenkilencezerre kívánta csökkenteni. A tervet az angol miniszterelnök közbelépésére elvetették. A fentieket W. Averell Harriman — aki a tárgyalásoknál szintén jelen volt — *Special Envoy to Churchill and Stalin* című könyvében megerősítette.

A kommunista és szociáldemokrata párt minden alkalmat felhasznált arra, hogy a Csendőrség szigorú felelősségre vonását a lakosság előtt indokolja. Újságjaikban csendőrelles cikkek jelentek meg. A népbíróság elé állított csendőrök ügyét felnagyítva ismertették. Az 1947-es május 1-i felvonuláson egy nagy, oldalnélküli lovaskocsin néhány parasztleányt két felfegyverzett egyenruhás csendőr fűzőláncon tartott. A kocsin két oldalán nagy tábla hirdette: "Így volt!" A következő kocsin két rendőr-ruhába öltözött egyén átölelte a jobb- és baloldalán álló parasztleányokat. A kocsi felírása: "Így lesz!" Közben a tömeg a kommunista házbizalmiak bemondása után ordítva ismételte a betanított szöveget: "Nincsen kenyér, nincsen tej, csendőrtiszt a miniszter!" Bár a vezetőség tudta, hogy *Faraghó Gábor* közellátási miniszter a honvédségtől került a testület élére, mégis felhasználta a Csendőrség elleni propagandára.

Szovjet hadifogság

A legtöbb csendőr a magyarországi harcok alatt esett szovjet hadifogságba. Mások az elfoglalt területeken a polgári lakoságnak a megszállók által való összeszedésekor vagy később besűgés következtében kerültek ki a Szovjetunióba. Voltak

olyanok is, akiket a magyarországi kommunisták adtak át a szovjet parancsnokságoknak. Nyugatról a magyar kormány hivatalosan elég csekély számú csendőrt kért vissza. Nagyobb azoknak a csendőröknek a száma, akik önként tértek vissza az országba. Ezek 99 %-ban fennakadtak a szűrő táborokban vagy a Különleges Igazoló Bizottságnál.

A fogságbaesés pillanatában minden csendőr, akár párhetes próbacsendőr, tiszthelyettes, főtiszt, törzstiszt, karhatalmi vagy tábori csendőr volt, kivétel nélkül különleges elbánásban részesült. Ezekkel az első kihallgatástól és az első leírt életrajztól kezdve fokozottabb gondossággal foglalkoztak. A felfektetett személyi lapokon külön színes ceruzával írott ciril betűk jelezték veszélyes voltukat. A fogságba esett csendőrök nagy része abba a hibába esett, hogy őszintén elmondott és leírt mindent. Ezekkel az adatokkal mind a szovjet területen, mind a kárpátaljai és egyéb magyar területeken bevezették ellenük a széles körű nyomozást. Elsősorban olyan csendőrök után kutattak, akik:

- a.) szovjet területen harcoltak vagy ott tábori csendőrök voltak;
- b.) a magyar megszállt erőknel teljesítettek szolgálatot;
- c.) a partizánok elleni harcokban részt vettek; és
- d.) Kárpátalján teljesítettek szolgálatot.

A szovjet fogságba került csendőröket szétszórták a Szovjetunió egész területén. Rigától Vladivosztokig, a Kamcsatka-félsziget északi részétől le egészen a Karakorum-sivatagig, Vorkutától a Kaukázus északi lejtőjéig mindenhol lehetett néhány csendőrt találni. A munkára való beosztásnál erősen ügyeltek arra, hogy a csendőrök ne valami könnyű munkát kapjanak. Legtöbbször bányamunka jutott számukra a szén-, vas-, ólom- és kőbányában, vagy tőzegtermelés mocsaras, egészségtelen területeken. Dolgoztak erdőirtásnál, út- és csatorna-építésnél, mész- és gipsz-őröl malmokban is. A napi munkaidő 8-12 óra volt. Akik nem tudták az előírt napi eredményt elérni, azokat kenyér-elvonással vagy esténként elzárással büntették. A nehéz munka, gyenge ételmezés és ruházat, orvos- és gyógyszerhiány csak fokozta a munkateljesítmény csökkenését. Egyre jobban szaporodtak a megbetegedések, járványok és ezek következtében az elhalálozások.

A hadifogolytáborokba érkezett rejtjeles vagy virágnyelven

írt levelekből a hadifoglyok elég sok dologról értesültek. Így tudták meg, hogy a hazaszállított csendőrök otthon tovább raboskodtak és egyeseket közülük halálra ítélték és kivégeztek. Érkeztek hírek arról is, hogy a sok kínzás és meghurcoltatás miatt több csendőr önként vetett véget életének.

A fogolytáborokból igen ritka volt a megszökés. Ennek oka főként a nagy távolság volt. A táborokba visszakerült hírek a szökések 90 %-ának eredménytelenségéről számoltak be. Egyik csendőr főhadnagy szökése csodálatra méltó volt. Több ezer kilométeres utat tett meg orosz nyelvtudás nélkül. A lakossággal nem érintkezett, mert attól tartott, hogy mint idegent, feljelentik. Így jutott el egészen Máramarossziget határáig. Ott a több hetes úttól, kimerültségtől és éhségtől elgyengülten a román kommunisták kezére került. Ezek átadták az orosz parancsnokságnak, amely két év után visszaszállította egyik közép-oroszországi hadifogolytáborba.

A hadifoglyok hazaszállítása tömegesen 1947-ben kezdődött meg. Ezek egy része úgy megrokkant a munkában, hogy csak teher volt a fogolytartók számára. Igen kevés csendőr jutott ebben az időben haza. Ezek úgy kerültek a szállítmányba, hogy fogságba esésükkor régi honvédségi fegyvernemüket és rendfokozatukat mondták be. Valószínű, hogy a kivételes esetekre rájöttek vagy pedig a magyar kommunista kormány hívta fel ezekre a figyelmet. Ezután a hazaszállításra kerülők a csendőröket kiszedték és külön barakkokban őrizték. További életükben zaklatások és bírósági felelősségrevonások következtek. Huszonöt évre ítélték például a következő csendőrtiszteket: 1.) Egy ezredest, aki az első világháborúban mint tábori csendőr hadnagy orosz területen szénát rekvirált; 2.) egy századost, aki karhatalmi századával két ízben partizán elhárításban vett részt; 3.) a megszállóknál szolgálatot teljesített másik századost; 4.) azt, akinek a százada egy német "SS" zászlóalj melletti harcsávbán küzdött. Egy másik százados ellen az volt a vád, hogy a nyiregyházi csatában Bulganyin marsall elfogott tüzér-főhadnagy fiát agyonlőtte. Öt év alatt nem sikerült ellene tanúkat szerezni, így a vádat elejtették.

A csendőr hadifoglyok hazaszállítása 1947 végén egy időre teljesen lezárult. Elfoglaltságot keresve ezek szabadidejükben

kulturális programokat szerveztek; ezzel sok hadifoglyot elvontak a kommunista brigádoktól. A csendőrök iránti szeretet és ragaszkodás sok helyen megnyilvánult. A voronyezsi fogolytáborban például, amikor a kommunista magyar *“Talpalatnyi föld”* című film bemutatása közben a vásznon megjelent a kakastollas csendőr járőr, a hadifogoly nézőtéren hatalmas tapsorkán tört ki.

A csendőrök a nemzeti ünnepeket, sőt a csendőrnapot is megtartották. (85. melléklet) Ilyenkor az, akinek még megvolt, büszkén viselte kopott és foltos egyenruháját. Sok helyen a foglyok a nemzetközi jog tiszteletben tartását követelték. Ellensúlyozni akarták a táborparancsnokság önkényes visszaéléseit. Ezekben a harcokban — ahol éhségstrájkokat szerveztek és feljelentéseket írtak — a csendőrök előljárva, méltóképpen kivették részüket. Ha sikerült az NKVD-nek (szovjet titkos politikai rendőrségnek) megtalálni a szervezőt, a munka ellen uszítót vagy a tábort rend ellen vétőt, börtönbüntetésre ítélték.

Vitéz *Tamáška Endre* századost 1940-ben harminchét társával avatták csendőr hadnaggyá. Évfolyamából tizenkettő (több mint 31 %) volt szovjet hadifogságban. Ebből 1947-ben kettő, mint honvéd százados, hazajutott. Másik kettőt háborús bűnösneként huszonöt évre ítélték a Szovjetunióban. A megmaradt nyolc fő 1950 november 21-én indult haza Magyarországra. Ezek közül egyet sem hagytak szabadlábban; mind a nyolcat kényszermunkatáborba zárták. Innen 1953 őszén kiszabadult három, a másik ötöt azonban öttől tizenöt évig terjedő börtönről ítélte a magyar kommunista bíróság.

Ezekben az idegörlő években, a reménytelenségben a csendőrök híven, zokszó nélkül viselték a sok-sok szenvedést, megaláztatást, testi és lelki kínzást, amit csendőr voltuk miatt kellett eltűrniük. Becsülettel élték szomorú hadifogságuk, internálásuk vagy börtönük éveit. Vitézül álltak minden kegyetlenkedést és bosszút, mert tudták, hogy a csendőrségi szolgálatban csupán az alkotmányos ország törvényeit hajtották végre.⁷

Csendőrök a szabadságharcban

A budapesti és vidéki lakosság — főképpen a munkásság —

elégedetlensége, valamint a nyugati hatalmak rádióinak felelőtlen biztatása váltotta ki 1956 őszén az októberi eseményeket. (86. melléklet) Budapesten szabadságharcos egységek alakultak, így komoly harcokra is sor került. *Szabó János* törzsrőmester szabadságharcos csoportja több ezer főből állt. Egyesek szerint ez volt a legnagyobb küzdő egység az országban. Szabó a háború végéig a szegedi csendőrkerület lovas csendőre volt. A szabadságharc kitörésekor az állami szekérfuvarozó vállalat kocsisaként dolgozott.⁸ 1956 őszén ő szervezte meg és fejlesztette naggyá a Széna-téri szabadságharcos egységet. “Fiai” annyira megszerették a velük harcoló és mindenről gondoskodó “Szabó bácsit”, hogy vezetőjüké választották. A pilisszentiváni és oroslányi bányavidéken dolgozók is csatlakoztak hozzájuk. Sok kisebb csoport, számtalan katona, egyetemista, rendőr, csendőr és polgári egyén is harcolt velük. Itt alakult meg a “bányász brigád” is, amely letartóztatta a politikai rendőrség (ÁVH) tagjait.

*Központjuk a Maros-utcai rendőrlaktanya lett, amelyet a Széna-téri csoport október 30-án foglalt el. A Maros-utcai laktanya az ellenforradalmi (?) hadsereg budai részlegének olyan központjává vált, mint amilyen Pesten a Klilián-laktanya vagy a Corvin-köz volt.*⁹

Egyes magyar források hat-nyolc ezerre becsülték a Budapesten fegyveresen harcoló szabadságharcosok létszámát. Molnár felsorolt néhány küzdő csoportot is, amelyek közül körülbelül felének a parancsnoka vagy helyettes parancsnoka csendőr volt.¹⁰

*A felkelő csoportok csak (október) 28-án szerveződtek “hadsereggé”...A fővárosban a Széna-téri csoport különösen jelentős szerepet játszott a főváros környékének és részben a tatai bányavidéknek a fellázításában és a helyi ellenforradalmi (?) fegyveres erők megszervezésében.*¹¹

A csoport küldöttei bejárták a környék tizenkét községét. “2-án éjjel és 3-án délelőtt Győrött tartózkodtak, nyilatkozatokat adtak a győri Vörös Csillag szállodában nyugati újságíróknak, majd 3-án átmentek Szombathelyre, ahol meg-

támadták és megszállták az egyik laktanyát.”¹²

“A hős Szabó bácsit, aki mindvégig helyén maradt és vezette egységét, végül is elfogták, halálra ítélték és felakasztották.”¹³

Vidéken nemzetőrnek, a nemzetőrség parancsnokának, az ÁVH-laktanyák lefegyverzésére szervezett harcosok parancsnokául, a forradalmi tanácsok tagjaiul, elnökek, járási és megyei bizottságokba katonai szaktanácsadóknak lelkesen és közfelkiáltással választotta meg a lakosság a csendőröket.

...A csendőr nemzetőrök nem engedték meg a felhevült lakosságnak az egyéni bosszúállást. A csendőrök mindenuzt hirdették, ehhez csak a szabad nemzet büntetőbíróságának van joga...

Csendőr volt az, aki vidéken húst, lisztet és egyéb élelmiszert gyűjtött, majd tehergépkocsi-karavánt szervezett és a legnagyobb tűzben bevitte Budapestre a szabadságharcosoknak...

Ott voltak a csendőrök akkor is, amikor a levett felkelés 2.000 főnyi fogolycapatát egy szerelvényen Záhony felé szállították, hogy deportálják a Szovjetunióba. A szakadó esőben éjjel felszedték a síneket. A megállásra kényszerített és kisiklott szovjet szerelvényt a csendőrök megtámadták, a szovjet őrséget lefegyverezték. A lezárt vasúti vagonokat feltörték és a hős szabadságharcos fiúkat és a leányokat a szélnek engedték.¹⁴ (87. melléklet)

2. NYUGATON

“Aranyvonat”

A belügyminiszter 1944 december 7-én kelt 585.278/1944. VII. számú rendeletével csendőr “oltalmi őrség”-et vezényelt a Nemzeti Bank hordozható anyagának biztosítására. E rendelkezés alapján a tábori rendészet főnöke december 8-án kelt parancsával Deme Lajos csendőr százados parancsnokságával a törzsszakaszt azonnal útbaindította Veszprémbe a Nemzeti Bank ottani fiókintézetéhez (88. melléklet). A szakaszparancsnok embereivel december 9-én délután jelentkezett szolgáltatételre Jankovics László vezérigazgatónál. Még aznap este a helybeli csendőrosztály parancsnoka, Tóth Ernő alezredes, a területi őrsőkről összpontosított harminc csendőrt és a veszprémi

rendőrkapitányság öt államrendőret beosztotta a különítménybe. (89. melléklet)

Ekkor az úgynevezett “aranyvonat” már berakodva, útra-készen állott. A vonaton huszonöt kilogrammos darabokban, lezárt ládákban fűrészpör között volt a magyar pénz teljes fedezete, háromszázhatvanöt métermázsa színarany. Az egy darabba öntött huszonöt kilogrammos arany — nagy fajsúlya miatt — kisebb volt az építkezésben használt vörös téglánál. A vonaton még két Corvina, a platinából készült kétméter nagyságú hossz mérték magyar mintája, milliókat érő bélyeggyűjtemény, külföldi valuta és papírpénz volt. Ezt az értéket a berakodás előtt a Nemzeti Bank veszprémi épülete mögött, a Sziklahegybe épült kétemeletes óvóhelyen őrizték. Ugyanitt volt rövid időre a koronázási jelvényekkel együtt a magyar Szent Korona is. Ezek őrzésében a koronaőrök mellett a Csendőrség is részt vett.

December 10-én reggel — mivel az oroszok légvonalban csak huszonnyolc kilométerre voltak Veszprémtől — az ötven vagonból álló szállítmány útbaindult a Sopron közelében lévő fertőbozi állomásra. A kíséretet a területi őrsőkről összpontosított harminc fős csendőrszakasz alkotta a rangidős tiszthelyettes parancsnoksága alatt. Deme százados a bank veszprémi óvóhelyének biztosítására szakaszával ideiglenesen visszamaradt és csak december 26-án éjjel települt át Sopron mellé. Időközben Fertőbozban az “aranyvonat”-hoz csatolták a magyar állam tulajdonát képező ezüstkészletet tartalmazó 5-6 vasúti kocsit is. Az ezüst szintén téglá nagyságú darabokban volt, amit szén módjára öntöttek be a nyitott vasúti kocsikba. Ezt január közepe táján külön szerelvényrel Németországba szállították. Az “aranyvonat” 1945 január 23-ig vesztegelt a határmenti állomáson és akkor csendőrkísérettel és a Nemzeti Bank személyzetével — összesen körülbelül négyszáz fővel — Ágfalvánál elhagyta az országot. A szerelvény január 25-én érkezett a Karintia és Felső-Ausztria határán lévő Spittal am Pyhrn vasútállomására.

A Nemzeti Bank kincseinek elhelyezésére az állomástól egy kilométerre fekvő bencés kolostort utalták ki. Ennek “U” alakú épületében volt az osztrák erőigazgatóság, a községi elemi iskola

támadták és megszállták az egyik laktanyát.”¹²

“A hős Szabó bácsit, aki mindvégig helyén maradt és vezette egységét, végül is elfogták, halálra ítélték és felakasztották.”¹³

Vidéken nemzetőrnek, a nemzetőrség parancsnokának, az ÁVH-laktanyák lefegyverzésére szervezett harcosok parancsnokául, a forradalmi tanácsok tagjaiul, elnökeknek, járási és megyei bizottságokba katonai szaktanácsadóknak lelkesen és közfelkiáltással választotta meg a lakosság a csendőröket.

...A csendőr nemzetőrök nem engedték meg a felhevült lakosságnak az egyéni bosszúállást. A csendőrök mindenütt hirdették, ehhez csak a szabad nemzet büntetőbíróságának van joga...

Csendőr volt az, aki vidéken húst, lisztet és egyéb élelmiszert gyűjtött, majd tehergépkocsi-karavánt szervezett és a legnagyobb tűzben bevitte Budapestre a szabadságharcosoknak...

Ott voltak a csendőrök akkor is, amikor a levert felkelés 2.000 főnyi fogolycapatát egy szerelvényen Záhony felé szállították, hogy deportálják a Szovjetunióba. A szakadó esőben éjjel felszedték a síneket. A megállásra kényszerített és kísiklott szovjet szerelvényt a csendőrök megtámadták, a szovjet őrséget lefegyverezték. A lezárt vasúti vagonokat feltörték és a hős szabadságharcos frúkat és a lányokat a szélnek engedték.¹⁴ (87. melléklet)

2. NYUGATON

“Aranyvonat”

A belügyminiszter 1944 december 7-én kelt 585.278/1944. VII. számú rendeletével csendőr “oltalmi őrség”-et vezényelt a Nemzeti Bank hordozható anyagának biztosítására. E rendelkezés alapján a tábori rendészet főnöke december 8-án kelt parancsával Deme Lajos csendőr százados parancsnokságával a törzsszakaszt azonnal útbaindította Veszprémbe a Nemzeti Bank ottani fiókintézetéhez (88. melléklet). A szakaszparancsnok embereivel december 9-én délután jelentkezett szolgáltatételre Jankovics László vezérigazgatónál. Még aznap este a helybeli csendőrsztály parancsnoka, Tóth Ernő alezredes, a területi őrsőkről összpontosított harminc csendőrt és a veszprémi

rendőrkapitányság öt államrendőret beosztotta a különítménybe. (89. melléklet)

Ekkor az úgynevezett “aranyvonat” már berakodva, útra-készen állott. A vonaton huszonöt kilogrammos darabokban, lezárt ládákban fűrészpör között volt a magyar pénz teljes fedezete, háromszázhatvanöt métermázsa színarany. Az egy darabba öntött huszonöt kilogrammos arany — nagy fajsúlya miatt — kisebb volt az építkezésben használt vörös téglánál. A vonaton még két Corvina, a platinából készült kétméter nagyságú hossz mérték magyar mintája, milliókat érő bélyeggyűjtemény, külföldi valuta és papírpénz volt. Ezt az értéket a berakodás előtt a Nemzeti Bank veszprémi épülete mögött, a Sziklahegybe épült kétemeletes óvóhelyen őrizték. Ugyanitt volt rövid időre a koronázási jelvényekkel együtt a magyar Szent Korona is. Ezek őrzésében a koronaőrség mellett a Csendőrség is részt vett.

December 10-én reggel — mivel az oroszok légvonalban csak huszonnyolc kilométerre voltak Veszprémtől — az ötven vagonból álló szállítmány útbaindult a Sopron közelében lévő fertőbozi állomásra. A kíséretet a területi őrsőkről összpontosított harminc fős csendőrszakasz alkotta a rangidős tiszthelyettes parancsnoksága alatt. Deme százados a bank veszprémi óvóhelyének biztosítására szakaszával ideiglenesen visszamaradt és csak december 26-án éjjel települt át Sopron mellé. Időközben Fertőbozban az “aranyvonat”-hoz csatolták a magyar állam tulajdonát képező ezüstkészletet tartalmazó 5-6 vasúti kocsit is. Az ezüst szintén téglá nagyságú darabokban volt, amit szén módjára öntöttek be a nyitott vasúti kocsikba. Ezt január közepe táján külön szerelvényrel Németországba szállították. Az “aranyvonat” 1945 január 23-ig vesztegelt a határmenti állomáson és akkor csendőrkísérettel és a Nemzeti Bank személyzetével — összesen körülbelül négyszáz fővel — Ágfalvánál elhagyta az országot. A szerelvény január 25-én érkezett a Karintia és Felső-Ausztria határán lévő Spittal am Pyhrn vasútállomására.

A Nemzeti Bank kincseinek elhelyezésére az állomástól egy kilométerre fekvő bencés kolostort utalták ki. Ennek “U” alakú épületében volt az osztrák erőigazgatóság, a községi elemi iskola

és a helyi katolikus plébánia. Az épület alatt volt egy hatalmas kriptá, amelybe 1790 óta nem temettek. A beérkezés után azonnal megkezdődött az értékek kirakása, amiben a szolgálatmentes csendőrök is segítettek. Először az aranyat vitték a kolostor kriptájába. A faládákba csomagolt papírpénz az iskola tornatermébe került, amelyet az teljesen megtöltött. A Nemzeti Bank irodáit és egyéb értékeit a főépületben helyezték el. A tartalék élelmiszert a kolostortól egy kilométerre fekvő hatalmas táncteremben raktározták el.

A tisztviselők és családtagjaik magánházaknál helyezkedtek el. Az étkezés a közeli két vendéglő nagytermében történt. Mindenki a közös konyhán étkezett. A csendőrök elhelyezéséről és étkezéséről a bank gondoskodott. A kirakodás utáni napon a tisztviselők megkezdtek irodai munkájukat. Elkészült a csendőrök őrutasítása is. Három állandó őrszem volt: az első a kriptá ajtajában, a második a kolostor főbejáratánál és a harmadik az élelmiszer-raktárnál. A különítmény szolgálatmentes tagjai a csendőrségi "Napirend"-ben előírtak szerint foglalkoztak. (90. melléklet)

A "csendőrnapi"-ot ünnepélyes keretek között ünnepelték meg. A szolgálatmentesek reggeli misén vettek részt. Utána a kolostor nagy, boltíves főbejárata alatt sorakoztak. Velük szemben a bank tisztviselőinek tartalékos tisztjei álltak egyenruhában. A két csoport között helyezkedett el az ünneplő közönség. A beszéd, szavatok és ének után valamennyien résztvettek a bank igazgatósága által rendezett díszében.

1945 március végén a Nemzeti Bank egyik főtisztviselője tehergépkocsin Sopronba ment a fiókintézetnél lévő valutáért. Karhatalmi fedezetként *Gecsely György* csendőr őrmester kísérte. A magyarországi front összeomlása miatt a berakodás megkezdése után elhagyták Sopront. Átlépve a nyugati határt, egy német tüzérszázados embereivel elvette tőlük a tehergépkocsit. *Gecsely* őrmester a banktisztviselőtől utolsó pillanatban rábízott nagy mennyiségű amerikai dollárt és svájci frankot megmentette a németektől és azt két nappal később Spittal am Pyhrn-ben hiánytalanul átadta az illetékeseknek. A következő napon a Nemzeti Bank elnöke, *Temesváry László* *Gecsely* őrmestert nyilvánosan megdícsérte.

Május 8-án kora délután a kolostor előtt megállt tíz-tizenkét tehergépkocsi. A kocsikon német "SS" katonák voltak. Ezek számvivőtiszt bizottsága a vezérigazgatótól a bank aranykészletének kiadását követelte. Ez meghívta a németeket vacsorára és különböző ürügyekkel halogatta az értékek kiadását. Közben a csendőrök különítmény elkészült a fegyveres ellenállásra. A bank tisztviselőinek egy része — élén *Görgey Tivadar* főellenőrrel — a csendőrök fegyveres támogatása mellett döntött. Szerencsére pár órán belül befutott a községbe az első amerikai páncélos ék; erre az "SS"-ek felhagytak követelésükkel és eltűntek a környékről. Este egy amerikai ezredes érkezett a bankhoz, akit egy páncélos század követett. Ettől kezdve — a felsőbb rendelkezés szerint — az aranyat a csendőrök az amerikaiakkal közösen őrizték. Az utóbbiak csupán egy katonát állítottak a kriptá előtt álló csendőr őrszem mellé.

Az őrutasítás értelmében a bank két zárkezelője csak a csendőrök különítmény-parancsnok jelenlétében mehetett be a kriptába. Május végén az amerikai hadsereg páncélosainak parancsnoka, *Patton* tábornok meglátogatta a bankot. Zólyomi csendőr törzsőrmester — mivel parancsnoka nem volt jelen — a tábornokot és kíséretét a kriptá bejáratánál megállította. A magas rangú amerikai katona tiszteletben tartva a csendőr rendelkezéseit, türelemmel várt vagy tizenkét percig, amíg Deme százados előkerült és utána megtekintette a magyar kincseket.

A legfelsőbb amerikai katonai parancsnokság intézkedésére június közepén az aranyat és a külföldi valutát amerikai katonák tehergépkocsikra rakták. A szállítmányt négy páncélokocsí kísérte Frankfurt am Mein-be, az amerikai főhadiszállásra. A bank részéről két főtisztviselő csatlakozott a kísérethez. Ezután a Nemzeti Bank vezetését *dr. Torzsay Biber Gyula* rangidős főügyész-igazgató vette át.

Augusztus közepén néhány csendőr olyan kérelemmel fordult a Nemzeti Bank igazgatójához, hogy engedélyezze visszatérésüket Magyarországra. Az ügy Felső-Ausztria legfelsőbb katonai parancsnoksága elé került, amely a kérést elutasította. Az indoklás szerint a kérelmezők az amerikai hatóságok részére teljesítettek közbiztonsági szolgálatot, eset-

leges önkényes eltávozásukat szökésnek minősítik és aszerint büntetik. (91. melléklet)

A bank menekült részlegét 1946 augusztus végén hazaszállították Magyarországra, így a csendőrkülönítmény szükségtelemmé vált. Ezért Deme százados kérte a bank vezérigazgatójától a különítmény tagjainak a szolgálatból való elbocsátását. Ez szép levélben mondott köszönetet a csendőröknek kiváló és odaadó szolgálatukért.¹⁵(92. melléklet)

A Nemzeti Bank aranyát később az amerikaiak átadták a magyar kommunista kormánynak. A Nemzeti Bank által kiszállított arany a magyar nemzet tulajdona volt és semmiféle kapcsolatban nem volt az úgynevezett "zsidó-arannyal". Ez utóbbit a dr. Toldy Árpád ezredes parancsnoksága alatt lévő őrség szállította ki Brennbërgbányáról Ausztriába és azt ott átadta az amerikai katonai hatóságnak.¹⁶

Csendőrök az amerikai zónában

A budapesti I. csendőrkerületi parancsnokság 1945 márciusában megmaradt alakulataival az akkori német határt átlépve az Alpok észak-keleti lejtőjén vonult nyugat felé. A csendőrök gyalogmenetben rötták az utat, a családtagok és a hozzájuk csatlakozottak, azok ingósága, a kerület élelme és lőszerkészlete huszonnyolc fogatolt járműre került. Velük volt még a kerületi parancsnokság és a budapesti osztály személygépkocsija is. A nehéz terep mellett sok gondot okozott a lőtakaromány és az üzemanyag beszerzése. Útközben Ebreichsdorfban és Günselsdorfban a németek le akarták őket fegyverezni, de erélyes tiltakozásukra ezt elkerülték.

A német felső vezetés rendelkezése szerint az Enns-folyót — amely a szovjet hadsereg előnyomulásának nyugati határa volt — csak magyar csendőr, rendőr és repülő alakulatok léphettek át. A kerület április 17-én érkezett meg Steyer városához. A hídon dr. Richter rendőr ezredes várta őket, aki szállást, élelmet és üzemanyagot biztosított számukra. Innen már öt nap alatt — április 22-én — elérték a részükre kijelölt Traunfall-i erdőt. A táborként kijelölt területen (93. melléklet) semmiféle szállás nem volt, mindent maguknak a csendőröknek kellett elkészíteniük. A székesfehérvári kerület maradványa már ott volt, mert

korábban beérkezett Tavassy Lajos ezredes parancsnoksága alatt. Igen sok polgári egyén menekült vele Győrből és annak környékéről.

Április 27-én Graz, Bruck, Liezen és Bad Ischl érintésével négyhetes gyalogmenet után megérkezett M.L. csendőr ezredes a szombathelyi csendőrkerülettel, amely a családtagokkal és az útközben hozzájuk csatlakozott kisebb csendőr-csoportokkal négyszáz főt tett ki. A miskolci csendőrkerület maradványa Rezsőházy Boldizsár ezredes, míg a kassai kerület töredéke Sárváry Jenő ezredes parancsnoksága alatt vonult be a táborba.

Április 28-án Zámory Árpád — a rangban legidősebb ezredes — átvette a Traunfall-i tábor vezetését, mint a "M. kir. Egyesített Csendőrkerületek" parancsnoka. A táborparancsnokság Ehrenfeld községbe, az erdő szélén épült Enichlmeyer vendégfogadóba települt, aminek postahivatala Steyermühl volt. A budapesti kerület vezetését ideiglenesen vitéz Karsay Jenő alezredes vette át. A tábor szervezésénél — ahol csak lehetett — megtartották a tisztek, tiszthelyettesek és csendőrök eredeti beosztását. Az őrsök nélkül működő szárnyakat századokba szervezték. Két kerület legénységét — a kis létszám miatt — egy századba vonták össze. Minden századnak a kerület táborhelyén belül külön körlete és külön konyhája volt. A nők csendőröket "családi tábor"-ba egyesítették. (94. melléklet)

Szemtanúk állítása szerint május 4-én az amerikai hadsereg felderítő járőrei elérték a Traunfall-i erdőt. Erre Zámory ezredes angol nyelvű "Tájékoztató"-t állított össze, amelyben kifejtette, hogy a Csendőrség a belügyminiszter alá rendelt politikamentes közbiztonsági testület, amely a szovjet hadsereg elől vonult vissza. Ehhez kimutatást is csatolt, amely az ember-, ló- és jármű-létszámot, valamint a fegyverzeti-, lőszer- és felszerelési adatokat tartalmazta. Másnap reggel helyettesével, Rezsőházy ezredessel és egy angolul is beszélő csendőrrel gépkocsin elment a Viecht község közelében lévő útelágazáshoz, ahol a gépkocsin portyázó amerikai járőrnek átadta a tájékoztatót. A járőr rádióján jelentette a történeteket felette-seinek.

Május 6-án reggel Ovid. E. Scott amerikai őrnagy — a Reitham községben állomásozó 315. tábori tüzérezred segéd-

tisztje — megszemlélte a tábort. Zámory részletesen elmagyarázta a "Tájékoztató"-ban írottakat. Scott őrnagy közölte, hogy a 80. páncélos hadosztály megszállási területe meglehetősen nagy kiterjedésű volt. Már előzőleg hallottak a magyar Csendőrség megbízhatóságáról, ezért *fegyvereiket meghagyták és szolgálatukat a hadosztály körletének biztosítására igénybe vették*. Feladatuk a katonailag és gazdaságilag fontos épületek, hidak, vasúti berendezések, víz- és villamosművek biztosítására csendőrőrsök és különítmények felállítása volt. A tábor élelmezéséről és lőtáp-szükségletéről a polgári hatóságok gondoskodtak. Az amerikai hadsereg az úgynevezett "care packet"-ekkel járult hozzá a csendőrök és családtagjaik ellátásához. A hadosztály egy öt főből álló amerikai őrséget is vezényelt a táborparancsnokság rendelkezésére, amelynek egyik tagja a magyarul is beszélő *Javas Dezső* őrmester volt.

Május 7-én Scott őrnagy kíséretében *Burgle* alezredes — a közelben állomásozó tüzérezred parancsnoka — is megtekintette a csendőrtábort. Az ott látott rend, fegyelem és tisztaság jó benyomást tett rá, így helyben hagyta Scott őrnagy intézkedéseit. Bejárták együtt a hadosztály körletét és a helyszínen kijelölték azokat a tereptárgyakat, ahová tisztí különítményeket, illetve őrsöket állítanak fel. A csendőrök másnap felváltották az amerikaiakat és megkezdték szolgálatukat. Közben a két parancsnok között bajtársias viszony fejlődött ki. Vacsorákra jártak egymáshoz, sőt *Burgle* alezredes a csendőröktől kölcsönzött lovon járt naponta lovagolni két felfegyverzett kakastollas csendőr kíséretében.

A megegyezés értelmében *Zámory* ezredes a 80. hadosztály területén felállította a csendőregységeket: két szárnyparancsnokságot, egy tisztí őrséget, hat tisztí különítményt, kilenc őrsöt és hét altisztí különítményt. (95. melléklet) Ezenkívül tervbevették még két osztály, két szárnyparancsnokság, tizenegy őrs és egy karhatalmi tartalék felállítását is. A tábor rendjének és biztonságának fenntartására külön őrséget szerveztek.¹⁷

A csendőrtábor a Traun-folyó jobbpartján volt. Annak túlsó oldalán állt egy nagy orosz hadifogolytábor. Ennek lakóit az amerikaiak kezdetben nem eresztették el, hanem jó ideig a magyar csendőrökkel őriztették.

Ezekén felül a III. csendőrkerület a traunfalli papírgyár őrzésére is adott egy tisztet és tíz főnyi legénységet. Az őrséget naponta váltották. A papírgyárnál minden délben megjelent egy amerikai katonai tehergépkocsi és az őrség létszámának megfelelő élelmiszer-csomagot (care packet) adott le. Ezt látva, a parancsnok a továbbiakban két tisztet és húsz főnyi legénységet vezényelt ugyanarra a szolgálatra, akik így mindennap részesültek a nagyon is szükséges élelemben. A létszámemelés okát a csomagot elosztó amerikai katona soha nem kérdezte.

A csendőregységek és az egyéb szállítások lebonyolítására az amerikai parancsnokság május 10-én kiutalt a tábor részére három darab öt-tonnás, nyersolajmotoros "Büssing-Nag" gyártmányú tehergépkocsit. Ugyanakkor gondoskodott az üzemanyag ellátásról is.

Lassan kialakult a tábori élet is. A kerületek egymás mellett, de külön épített szálláskörletben helyezkedtek el. A csendőrökön kívül azok hozzátartozói és a velük menekült polgári egyének is a táborban laktak, akik szintén *Zámory* ezredes ellenőrzése alatt voltak. (96. melléklet) A csendőrtábor minden lakója három nyelvű igazolványt kapott, amivel a tábor környékén szabadon közlekedhetett. (97. melléklet)

A csendőröknek tábori lelkészük is volt. Grác környékén ugyanis *Takács Gábor* atya — az egyik erdélyi ferencendi kolostor főnöke — csatlakozott a III. csendőrkerülethez és bevonult vele a traunfalli táborba. Ott a csendőrök az erdő melletti kis tisztáson kápolnát építettek, ahol *Gábor* atya naponta misét mondott. Vasárnaponként a csendőrök és a velük lakó polgári egyének a tábor közepén a főoltár körül gyűltek össze, ahol az oltár mellett magas rúdon nemzetiszínű zászló lengett. A vasárnapi misére a környék svábjai is eljártak. Több ízben résztvett azon *Burgle* amerikai ezredes is néhány tisztjével és katonájával. *Gábor* atya a tábor feloszlásáig hűségesen kitartott a csendőrök mellett, vigasztalta és bátorította a csüggedőket. A háború után az Egyesült Államokba került, ahol Clevelandben a "Katolikus Magyarok Vasárnapja" című hetilap főszerkesztője lett.

M.L. ezredes egyik útja alkalmával Gmunden városában

találkozott a belügyminiszterrel. Ez az ezredes kérésére száz bakancsot és ugyanannyi takarót utalt ki a közeli község pályaudvarán veszteglő magyar tehervonat kincstári anyagából. Ezt egyik főhadnagy két fogatolt kocsival szállította be a táborba, ahol azt a rászorulóknak között azonnal kiosztották.

A tábor lakói a nemzeti ünnepeket is megtartották. Szent István napján istentisztelet után a III. csendőrkerület a sportpályán egész napos ünnepséget rendezett. Az elmaradhatatlan ünnepi beszéd után kezdetét vette az előre összeállított műsor. Szavatelok, zeneszámok, mókás jelenetek váltakoztak, majd sportszámok következtek. Labdarúgó-mérkőzés is volt a kerületek csapatai között. Végére hagyták a lovasversenyt, ahol az egyik gazdászati tiszt irányításával fogadásokat is lehetett kötni. A nyertesek a gazdasági hivatal által felajánlott konzerveknek lettek irigyelt tulajdonosai. Az estig tartó ünnepélyen igen sok amerikai katona és a környék polgári lakossága is megjelent.¹⁸

Július elején az amerikai hadsereg-parancsnokság a 80. hadosztályt leváltotta. A váltás befejezése előtt Burgle alezredes segédtisztjével, Scott őrnaggyal megjelent a táborparancsnokságon, hogy a csendőröktől elbúcsúzzék. Megköszönte a tisztek, valamint a legénység hathatós támogatását és a hadosztályparancsnokság nevében teljes megelégedését fejezte ki kiváló szolgálatukért. (98. melléklet)

A leváltott 80. hadosztály helyett a környék megszállását a 11. páncélos hadosztály vette át. A Csendőrtábor feletti felügyelet a hadosztály kötelékébe tartozó 56. utász zászlóalj, majd a 491. tábori tüzérezred hatáskörébe került. Mindkét alakulat parancsnoka — felsőbb rendelkezésre — a tábort és annak felállított csendőrörseit változatlanul fenntartotta. A Steyermühlben állomásozó Brey tüzérezred a tábor részére lőtáp-, valamint üzemanyag-kiutalást is szerzett. Közben a 11. hadosztály vonatkörletének parancsnoka, Low ezredes Ankey vezérezredes kíséretében megtekintette a tábort; a látottakért megelégedését fejezte ki.

A 11. hadosztály megszállási idejében mind gyakrabban fordultak elő amerikai önkényeskedések. Július 17-én délelőtt például két amerikai katona egy osztrák "tolmács" kíséretében

jelent meg a táborban. Ezek a vöcklabrucki állomásparancsnok meghatalmazása alapján nyugta nélkül elvittek kétszáz liter benzint, két puskát, tíz töltényt és a budapesti kerületi parancsnokság kincstári személygépkocsijának 15.532 sorszámú forgalmi engedélyét. A személygépkocsit csak a táborparancsnoksághoz beosztott amerikai őrség erélyes közbelépésére sikerült megtartani. Gyakori jelenség volt az is, hogy néhány katona megjelent a táborban, ahol lovak felnyergelésére kényszerítették a lóápolókat és azokon elvágattak. Lovagolni nem tudtak, így gyakran megtörtént, hogy az agyonhajszolt állat lovas nélkül tért vissza a táborba.

A csendőrtáborban lévő hátszlovak a belügyminisztérium tulajdonai voltak. Ezeket szolgálatban a csendőrtisztek és lovas csendőrök használták. A hámos lovak kizárólag magántulajdonban voltak. Ezek egy része a csendőrparancsnokságok szállítására kirendelt előfogatként, másik része pedig az oroszok elől menekült polgári lakossággal került Ausztriába. Mikor 1945 júliusában megkezdődött az amerikai katonai közigazgatás felállítása, az osztrák polgári hatóságok nem tudtak vagy nem akartak többé a csendőrtábornak lőtápot kiutalni. Erre a parancsnokság helyi legelőt bérelt; őrséggel és lóápolókkal oda küldte ki fölösleges lovait. Ez nem vált be, mert sem az emberek, sem pedig az állatok nem bírták a magaslati éghajlatot, így sok ló elpusztult. Ezután több alakulat úgy igyekezett lőtáphoz jutni, hogy a fölösleges lószerszámokért és más nélkülözhető tárgyakért vásárolta meg azt.

A 11. páncélos hadosztályt 1945 augusztus végén a 26. "Yankee" hadosztály váltotta fel. Ennek 2271. számú utász zászlóalja parancsot kapott Attnang-Puchheim lebombázott vasútállomásának helyreállítására. A zászlóalj a munka vezetését *Julius Hecht* osztrák építési vállalatára bízta, melynek a szolgálatmentes csendőrökből kétszáz munkást ígért. Zámory tiltakozására az ügy a felettes amerikai katonai parancsnoksághoz került, melynek döntése alapján a táborparancsnok szerződést kötött az említett osztrák vállalattal. Ez napi háromszori bőséges étkezést és a törvényes órabért ígérte a munkában résztvevő csendőr legénységnek. Mivel a vállalat nem adta meg a megfelelő ételmezést, mindig kevesebb csendőr

jelentkezett munkára. A tábori étkezés is nagyon gyenge volt, csupán 600 kalóriát tett ki, ezért egyes csendőrök más táborba mentek át vagy megpróbálták hazajutni Magyarországra. Ez különösen a hidegebb idő beálltával fordult elő gyakrabban, mert a táborban senkinek sem volt kályhája. A helyiségek oldalfalai földbeszurt fadorongokból készültek, amelyek közeit erdei mohával tömködték be. A padlás nélküli tetőkön csupán kátránypapír volt, így a "helyiségek" téli szállásra alkalmatlanok voltak. Többnyire olyan nős csendőrök igyekeztek mielőbb hazatérni, akiket nyugtalanított hozzátartozóik sorsa. Ezt még elősegítette *Sáródy Kálmán* ezredes álláspontja is, aki "a kommunisták is emberek" jelszóval elfogadhatónak vázolta a magyarországi helyzetet.

Utána megkezdődött a fegyverek, a lőszer és az egyes parancsnokságok által kivitt kincstári tulajdont képező anyag részletekben való bevonása. Mindez teljesen rendszertelenül történt. A beszolgáltatásra nem adtak ki írásbeli rendelkezést és az átvett hadianyagot sem nyugtázták. Majd megindultak a kényszer-hazaszállítások. Magyarországi kiküldöttek jelentek meg a táborban, jó állást és biztos megélhetést ígértek a menekülteknek. A hazaszállításra kerülő hatszáznegyven személynek negyven százaléka polgári egyén, illetve csendőr-családtag volt. Ezeket szeptember 25-én és 26-án tehergépkocsikon a gmundeni vasútállomásra szállították, onnan pedig vonattal Magyarországra irányították. Még egy hónapon át folytak a kényszer-hazaszállítások. Ezeket az Emberi Jogok Ligájának elnöknője — Roosevelt Eleonora — közbenjárására csak 1945 október végén szüntették meg.¹⁹

A tábor 1945 októberében véglegesen feloszlott. A hazátlaná vált csendőrök legnagyobb része átköltözött az IRO (International Refugee Organization) által a politikai menekültek részére szervezett táborokba, ahonnan lassan szétszédtek a menekülteket befogadó nyugati országokba. A csendőrtábor volt lakóinak névjegyzékét — mivel az amerikaiak nem tekintették őket hadifoglyoknak — nem küldték el az Egyesült Államok baltimori hadifogoly-irodájának. Így az ott szolgálatot teljesítő csendőrök nem is kapták meg a genfi nemzetközi egyezményben részükre előírt illetményeket.

Csendőrök angol szolgálatban

1. A kaposvári csendőrzászlóalj súlyos harcok után 1945 április 4-én Csáktornyanál a vele önkéntesen harcoló dunántúli leventékkel utolsó magyar alakulatként hagyta el Magyarországot. A német határ előtt a századparancsnokok azoktól, akik nem akartak Németországba menni, elbúcsúztak és elbocsátották őket kötelelekeikből.

A fegyverszünet híre a wernseei állásokban érte a zászlóaljat, amely — mint a Szent László hadosztály utóvédje — biztosította a hadosztály roncsainak és saját magának az angol csapatokhoz az átjutást. Az Alpok gerincén állomásozó angol katonaság barátságosan fogadta a rendezetten érkező és felfegyverzett csendőrzászlóaljat, amelyet Knappenbergbe irányított. Itt a zászlóaljat angol parancsnokság kötelekébe osztották be, amely Dél-Karintia útrendészeti és útbiztosítási teendőinek ellátásával bízta meg. Szolgálatuk közben a csendőr egységek többször összecsaptak szerb partizánokkal, de komoly harcokra nem került sor. A zászlóalj 1945 július 11-ig volt angol szolgálatban. Ekkor parancsra hadifelszerelésüket egy üres kastélyban rakták le, amelynek még a közelében sem volt katona. Ezzel az angolok kifejezésre juttatták, hogy megbíztak a magyar Csendőrségben, nem tekintették azt ellenségnek. A fegyverek leadásával a kaposvári csendőrzászlóalj-parancsnokság megszűnt, a századok azonban továbbra is együtt maradtak. A tömeges hazatérések és kivándorló táborokba való költözések után — 1946 augusztus 31-én — az utolsó kaposvári csendőrszázad is feloszlott.²⁰

2. A galántai csendőrzászlóalj III. pótzászlóalja az összeomlástól 1947 nyaráig Németországban a niedersachseni Hildesheimben az angol hadsereg részére őrszolgálatot teljesített. A pótzászlóalj ideiglenes parancsnoka *Somos István* főhadnagy volt.

3. Ausztriában a karintiai Kellerberg környékén felállított nagyobb létszámú csendőrzászlóalj szintén az angol katonai parancsnokság szolgálatában állott.²¹ Az angol hadsereg által felhasznált csendőralakulatok saját egyenruhájukban és fegyverzetükkel teljesítették szolgálatot.

Francia őrszázlójában

A II. világháború végén a francia hadsereg Ausztriában, a "Rum bei Innsbruck" nevű tiroli volt német katonatáborban őralakulatokat állított fel. Ide előszeretettel vették fel a csendőrtiszteket, tiszthelyetteseket és legénységet. Hivatásos katonák és később polgári egyének is bekerülhettek. A kiválasztás orvosi vizsga és a jelentkező előéletének elbírálása alapján történt. A felvettek a szolgálat hűséges és becsületes ellátására, valamint a katonai fegyelem megtartására szerződést írtak alá. Az őrszázad tagjai katonai egyenruhát és fegyverzetet kaptak, kíségető katonai szolgálatot teljesítettek. Törvénytelen cselekedeteikért a francia hadbíróóság vontta őket felelősségre. Fizetésük egyenlő volt a francia hadsereg azonos rangú egyeinek fizetésével. Élelmezésük is ugyanaz volt, mint a hadseregnél, orvosi és fogorvosi ellátásuk pedig a hadikórházakban történt.

Az őralakulatok első feladata német hadifoglyok őrzése és az ezzel kapcsolatos kíségető szolgálat ellátása volt. Mivel 1948 végén a német hadifoglyokat nagyrészt elbocsátották és a béketárgyalások is befejezés felé közeledtek, az őralakulatokat átszervezték. Ettől kezdve raktárakat, hidakat, benzinállomásokat, gépkocsijavító telepeket és más katonai szempontból fontos tárgyakat őriztek. Sok személyt vezényeltek távbeszélő központokba és gépkocsivezetői szolgálatra is. Csupán csendőrökből szerveztek tisztvezette különítményt az innsbrucki francia katonai repülőtér biztonsági szolgálatának ellátására. Nyugat-Németországban egy másik francia katonai repülőtéren szintén sok csendőr szolgált. Itt *Komáromi József* lovas őrmester szakaszparancsnok volt. Szakaszában a csendőrökön kívül volt egy hadbíró alezredes és egy honvéd százados is. A repülőtér biztositására szervezett különítményeket a békeszerződések aláírásakor megszüntették. Az itt szolgált csendőrök nagy része Franciaországban telepedett le vagy kivándorolt valamelyik tengerentúli országba.

Idegenlégióban

A háború után a kommunista vezetés alatt lévő magyar kormány semmi jót nem tartogatott a csendőrök számára. A

nagy bizonytalanságban közülük sokan jelentkeztek a Francia Idegenlégióba. Ide semmiféle okmány, állampolgársági igazolvány vagy iskolai végzettség nem kellett. A jelentkezőktől a szigorú orvosi vizsgálat után csak a nevüket kérdezték meg, aztán megkapták a légiós sorszámot és aláírtak egy öt évre szóló szolgálati szerződést. A felvetteket előbb Marseillebe vitték, majd az afrikai Sidi-Bel-Abbesben beöltöztették a légió egyenruhájába. A legénységnek khakiszínű ruhája volt téglavörös vállpánttal, fehér derékszíjjal és ugyanolyan nyakraválóval. A tisztek fekete sapkát és aranyszínű vállpántot viseltek. Az alapkiképzés öt hónapig tartott, a szolgálati nyelv francia volt.

A légió magyarjainak legtöbbje csendőr és hivatásos katona, száma négyezren felül volt. A hírek szerint velük szolgált *dr. Toldy Árpád* csendőr ezredes is.^{22(99. melléklet)}

Amerikai hadifogságban

Kultsár Lajos csendőr alezredes 1945 március végén esett amerikai fogságba. A foglyotábor a Rajna balpartján fekvő Büderick német városka mellett volt. Itt egy négyzetkilométernyi nyílt területen körülbelül húszezer különféle nemzetiségű hadifoglyot tartottak az örökkel körülvett "tábor"-ban. Az egyetlen ott levő és lebombázott épületrom volt a segélyhely. A hadifoglyok konzervdobozzal és csajkafedővel vájt lyukakban laktak. A folytonos esőtől felázott talaj néhol az alvókra szakadt, akik sokszor ott fulladtak meg a saját maguk által vájt gödrökben.

A foglyok — más lehetőség híján — ismerősöket keresve éhesen és fáradtan kóboroltak a tábor kis területén. Csak hideg élelmet kaptak, abból is keveset. Tisztálkodásra semmiféle lehetőség nem volt. A lerongyolódott, sovány, piszkos ember-tömegben rengeteg sebesült volt, ez borzalmas látványt nyújtott a szemlélőnek. A tizenhat-hónapos amerikai fogságból *Kultsár* alezredesnek csak egyetlen szép emléke maradt, az egyik magyarul is beszélő pap beszéde, amit a hadifoglyok térdre ereszkedve, könnyes szemekkel hallgattak végig.²³

LÁBJEGYZETEK

- 1 Ország-Világ című budapesti képes hetilap, "Kilátszott a kakas-toll", *Egyesületi Értesítő*, 31. szám, 17. oldal.
- 2 Himler Márton, *Így néztek ki a magyar nemzet sűrűsői*, New York, St. Marks Printing Corp., 1957, 9-10. oldal.
- 3 Újlaky László, "Csendőrsors", *Egyesületi Értesítő*, 39. szám, 6-7. oldal.
- 4 Fiala Ferenc és Marschalkó Lajos, *Vádló bitófák*, London, Süli J. kiadása, 1968, 212. oldal.
- 5 Miklós Béla, "Az ideiglenes nemzeti kormány rendelete a Csendőrség feloszlásáról és az Államrendőrség megszervezéséről", *Magyar Közlöny*, 26. szám, 1945 május 10, 3-4. oldal.
- 6 Népbírósi Közlöny, "Ítélet", *Egyesületi Értesítő*, 41. szám, 20. oldal.
- 7 Baranchi Tamáska Endre, "Csendőrök szovjet hadifogságban". Visszaemlékezés. 1969, 1-16. oldal.
- 8 Ismeretlen, "November 4", *Magyar Királyi Csendőrség*. Toronto, Kanada, Sovereign Press, 1973, 368-369. oldal.
- 9 Molnár János, *Ellenforradalom Magyarországon 1956-ban*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967, 163. oldal.
- 10 *Ugyanaz*, 164-165. oldal.
- 11 *Ugyanaz*, 172-173. oldal.
- 12 *Ugyanott*.
- 13 Magyar Királyi Csendőrség, *id. m.*, 368. oldal.
- 14 Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának Tájékoztató Hivatala, *Az ellenforradalmi erők a magyar októberi eseményekben*, Budapest, nyomda hiányzik, 1957, III. kötet.
- 15 Deme Lajos, "A Magyar Nemzeti Bank csendőrkülönítménye", leírás, Kanada, évszám nincs, 1-16. oldal.
- 16 Jankovics László 1965 június 21-én kelt levele a Bajtársi Levél szerkesztőségéhez.
- 17 Zámbery Árpád, "Emlékirat az amerikai szolgálatban töltött időről", leírás, 1950, 1-22. oldal.
- 18 M. L. visszaemlékezése.
- 19 Zámbery *id. m.*, 23-41. oldal.
- 20 Tompa Miklós, "Adassék tisztelet a Kaposvári Csendőrzászlóaljnak", *Bajtársi Levél*, XXVIII. évfolyam, 1. szám, 31-32. oldal.
- 21 Ismeretlen, "Csendőralakulatok a nyugati hadseregek szolgálatában", *Bajtársi Levél*, XXVIII. évfolyam, 9. szám, 51-52. oldal.
- 22 Kun Imre, "Hat év szolgálatom a francia idegenlégióban", *Bajtársi Levél*, XXIV. évfolyam, 7. szám, 52. oldal.
- 23 Kultsár Lajos, "Hadifogoly visszaemlékezés", Magyar Királyi Csendőrség, *id. m.*, 281. oldal.

XIII. FEJEZET

A CSENDŐRSÉG AZ EMIGRÁCIÓBAN

1. SZERVEZET

M. kir. Csendőr Bajtársi Asztaltársaság

A II. világháború befejeztével Ausztria a négy győztes nagyhatalom megszállása alá került. Angol övezetnek Grácot és környékét jelölték ki, amelyet egy keskeny, szovjet megszállt terület választott el a magyar határtól. A Magyarországról menekültek itt érték el legkönnyebben a nyugati hatalmak által megszállt területeket. Az angol övezetben lévő fürstenfeldi szűrőtáborból kiszabadultak Grácba igyekeztek, ahol tájékoztatást kaptak a tengerentúli kivándorlásról vagy Európában maradásuk lehetőségeiről.

A magyarok nagy része 1947-ben a város mellett fekvő geidergürteli volt hadifogolytáborba költözött, ahol még "csendőr-barakk" is volt. Az ott lakók *Jegenyész Pál* főtörzsrőrmester köré csoportosultak, aki egy építkezési vállalatnál dolgozott, így sok bajtársát munkához tudta segíteni. A csendőrök találkozóhelye a Nyugat-Magyarországról származó Schimmer bácsi kocsmája volt, ahol magyarosan készített birkapörköltet lehetett kapni. Itt *Bánfai József* kezdeményezésére a gráci osztrák rendőrkapitányhoz fordultak egyesületi működési engedélyért. Az ő javaslatára 1947 június 21-én megalakították a "M. kir. Csendőr Bajtársi Asztaltársaság"-ot. Ügyvezető Jegenyész főtörzsrőrmester, pénztári ellenőr pedig Kiss Mihály őrmester és Bánfai Pál csendőr lett. Alapító tagok voltak: Rétháti Iván törzsrőrmester, Eszes Félix és Körmendi Jenő őrmesterek. Nevezettek az első kiadások fedezésére rögtön felajánlottak személyenként tíz osztrák schillinget. A kis csoport első testületen kívüli támogatója *dr. Bély Béla* újságíró volt.